

Григор'єва Віта Анатоліївна – аспірант кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: lingydonnaba@ukr.net

Hryhoreva Vita Anatoliivna – the post-graduate student of the Department of Pedagogy and Methodology of Technological and Professional Education, the State Higher Educational Institution «Donbas State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: lingydonnaba@ukr.net

УДК 378.14

ОБНОВЛЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

О. П. Лучанінова

У статті подано структурно-семантичний аналіз базових понять дослідження виховної системи закладу вищої технічної освіти на етапі її оновлення. Виховна система теж повинна володіти цілісними, інтегративними властивостями, завдяки яким виховання виконує свої функції в рішенні головної мети освіти – підготовки до життя. Кожна система має свої властивості та функціонує, досягаючи поставленої мети. У педагогіці відсутній єдиний концептуальний підхід науковців до вивчення цього педагогічного явища. У зв'язку з цим постає потреба в уточненні понятійного апарату, чіткішому визначенні цього терміна у процесі його практичного застосування.

Здійснені автором результати аспектного аналізу вітчизняної наукової літератури засвідчують, що теоретичне обґрунтування виховного процесу у закладі вищої технічної освіти розкрито на достатньому рівні, а цілісне теоретичне обґрунтування функціонування й оновлення виховної системи сучасного закладу вищої технічної освіти в Україні ще тільки набирає оберти. Автор встановив за допомогою тлумачного словника, словників із філософії, педагогіки, словника наукових термінів, сучасної української мови та інших, монографій і досліджень з педагогіки вищої школи певне семантичне поле для уточнення сутності, структури, характеристики основних дефініцій дослідження.

Автор спирається на наукову категорію «система», яка тлумачиться в педагогічній, довідковій літературі та наукових дослідженнях; подає зміст поняття «виховна система»,

узагальнене тлумачення поняття «виховання» в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. Розкрито поняття «система», «виховна система», «виховання» як родові поняття; «виховний простір», «система виховання», «суб'єкти виховної системи» як ключові поняття. Як елементи системи можуть розглядатися виховні засоби, поєднання яких повинно забезпечити становлення особистості студента. Цінності в цій системі мають бути не тільки необхідними, але й достатніми. Подається зміст поняття «виховна система» в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених.

Ключові слова: *заклади вищої освіти, система, виховна система, структурно-семантичний аналіз, система виховання, суб'єкти виховної системи.*

Постановка проблеми. Аналіз науково-парадигмальних підходів до оновлення виховної системи закладу вищої технічної освіти пов'язаний із необхідністю здійснити структурно-семантичний аналіз базових понять дослідження.

Результати аспектного аналізу вітчизняної наукової літератури засвідчили, що теоретичне обґрунтування виховного процесу у закладі вищої технічної освіти розкрито на достатньому рівні, а цілісне теоретичне обґрунтування функціонування й оновлення виховної системи сучасного закладу вищої технічної освіти в Україні ще тільки набирає оберти. За допомогою тлумачного словника, словників із філософії, педагогіки, словника наукових термінів, сучасної української мови та інших, монографій і досліджень з педагогіки вищої школи ми встановили певне семантичне поле для уточнення сутності, структури, характеристики основних дефініцій нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення поняття «система» в науковій літературі зверталися різні вчені, зокрема, І. Блауберг (1986), Б. Гершунський (2002), В. Караковський (1992), Є. Степанов (2000), Е. Юдін (1986), які під системою розуміють цілісне утворення з такими якісними характеристиками, яких немає в окремих компонентах, з яких вона складається; не як суму, а інтегративну взаємозалежність всіх складників системи і їх властивостей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У вітчизняній науці зовсім небагато фундаментальних наукових досліджень, безпосередньо присвячених аналізу стану виховної системи та обґрунтуванню напрямів її оновлення. Дискусійним є питання подальшого розвитку виховної системи в Україні. Причини соціально-економічної кризи треба шукати, на думку вчених, у

виховних інституціях, до яких відноситься і виховна система будь-якого закладу вищої технічної освіти.

Мета статті – здійснити структурно-семантичний аналіз понять, пов'язаних із дослідженням виховної системи закладу вищої технічної освіти на етапі її оновлення, дати характеристику поняття «система», «виховна система», «виховання» як родові поняття; «виховна робота», «виховний простір», «система виховання», «суб'єкти виховної системи» як ключові поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогіці відсутній єдиний концептуальний підхід науковців до вивчення цього педагогічного явища. У зв'язку з цим постає потреба в уточненні понятійного апарату, чіткішому визначенні цього терміна у процесі його практичного застосування.

Комплексний характер поняття «виховна система» свідчить про те, що ця дефініція має бути об'єктом дослідження філософів, соціологів, педагогів, психологів. В умовах виховної системи навчального закладу відбувається подальше, а то й остаточне становлення здобувача вищої освіти як особистості.

Структурно-семантичний аналіз поняття «виховна система» дає можливість розглянути родові поняття «система» і «виховання», їхній семантичний аналіз та ключові поняття («виховна робота», «виховний простір», «система виховання», «суб'єкти виховної системи»), що тісно пов'язані з концептуальним аналізом нашого дослідження. Отже, структурно-семантичний аналіз нашого дослідження спирається на наукову категорію «система», яка тлумачиться в педагогічній, довідковій літературі та дослідженнях наступним чином:

- певний порядок у розташуванні і зв'язку частин чого-небудь (напр., система виховання); форма організації чого-небудь; ціле, що являє собою єдність закономірно розташованих та взаємопов'язаних частин; сукупність принципів, які є основою певного вчення (Тлумачний словник, 2005, с. 149);

- у філософському словнику (Андрущенко, 2006) визначається система як «категорія, що позначає об'єкт, організований як цілісність, де енергія зв'язків між елементами системи перевищує енергію їхніх зв'язків з елементами інших систем і задає онтологічне ядро системного підходу»;

- у філософському словнику система (поєднання, утворення) – сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Якісні характеристики цих елементів становлять зміст С., сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму, або структуру С. Для об'єктів, які характеризуються як С., найважливішими

рисами є внутрішня розчленованість та функціональна цілісність. За природою елементів та характером структури виділяють різні види С. – матеріальні та ідеальні елементи, є С. соціальні, соціокультурні, інформаційні. За кількістю елементів розрізняють прості та складні С., за характером зв'язку – динамічні та стохастичні. За сучасних умов поняття «С.» набуло важливого пізнавального значення. Воно застосовується в усіх науках, складаючи концептуальну основу вивчення складних явищ чи процесів природи і суспільства (Шинкарук, 2002, с. 583).

А. Нестеренко, вивчаючи фінансову системи України як частину міжнародної фінансової системи в умовах світової фінансово-економічної кризи, заявляє (спираючись на погляди В. Макаренка, А. Шияна, М. Зацеркляного, О. Шарапова), що «на сьогодні існує багато тлумачень поняття «система», а саме: цілісна взаємозалежна безліч об'єктів; цілісна безліч об'єктів, пов'язаних між собою взаємними відносинами; рядок, згідно з яким розташовується група понять для утворення єдиного цілого; сукупність взаємозалежних, певним чином організованих і взаємодіючих елементів; організована безліч структурних елементів, що взаємопов'язані та виконують певні функції; сукупність взаємозалежних елементів, що відособлена від середовища та взаємодіє з ним як одне ціле» (Нестеренко, 2011).

Дослідниця продовжує: «Згідно з визначенням А. Шияна, системою називається сукупність деяких цілком конкретних одиниць – елементів, які перебувають у певних відношеннях і зв'язках між собою, завдяки чому вони становлять певну неподільність, унітарність, цілісність. Елементи системи об'єднані спільним функціонуванням».

Кожна система має свої властивості та функціонує, досягаючи поставленої мети. Узагальнюючи думки провідних економістів (М. Зацеркляний, О. Шарапов), котрі дають найповніші переліки властивостей складних систем, можна вказати на основні такі властивості: цілісність – наявність у системи таких властивостей, які не притаманні жодному зі складових елементів, взятому окремо поза системою; інтегративність – існування в межах системи системоутворюючих і системозберігаючих факторів, для яких важливі об'єднання та зв'язаність елементів, що посилює їх цілісність; ієрархічність – прояв закономірності на кожному рівні ієрархії, тобто підпорядковане розташування елементів від вищого до нижчого; динамічність – проявляється у зміні параметрів і структури систем у часі під впливом середовища; залежність від змін зовнішнього середовища – неможливість ізолювати процеси, що відбуваються в системах, від навколишнього середовища, аби спостерігати й досліджувати їх у чистому вигляді; активна реакція на нові фактори –

здатність систем до активних, не завжди передбачуваних дій залежно від відношення системи до цих факторів, способів і методів їх впливу» (Нестеренко, 2011).

Важливо враховувати розуміння закономірностей щодо оновлення виховної системи. С. Гончаренко подає два тлумачення поняття «закономірність». Згідно з першим воно є поняттям більш широким і загальним, ніж закон. Закономірність у такому разі – загальна впорядкованість явищ природи або певних процесів, у межах якої слід виокремлювати закони (загальні закони, спеціальні закони тощо). Інша точка зору визначає закономірність як недостатньо точно пізнаний закон, що відображає певну упорядкованість явищ або стійкість факторів, що впливають на об'єкт чи систему. У педагогічній літературі загальноприйнятим є саме другий підхід до розуміння поняття закономірності (С. Гончаренко, 2012).

У своїй праці «Виховання майбутнього педагога: теорія і практика» Г. Пономарьова узагальнює: «система – це не просте поєднання окремих частин в єдине ціле, а цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, що становить особливу єдність, певний взаємозв'язок із середовищем; є елементом системи більш високого порядку, і нерідко окремі елементи самі можуть бути підсистемами щодо загальної системи. Таким чином, можна зробити суттєвий висновок, що системність об'єкт надає не кількість елементів, а характер системоутворювальних зв'язків і відношень» (Пономарьова, 2014, с. 56).

З огляду на подані вище визначення поняття «система» як структурного елементу поняття «виховна система», слухним є зауваження О. Дубасенюк, яка наголошує, що всі наведені дослідження «терміносистеми» неможливо виокремити незалежно один від одного: всі вони утворюють певну концептуальну систему, компоненти якої взаємопов'язані. (Дубасенюк, 2015, с. 20).

Розмірковуючи про сутність поняття «система», вважаємо слушною думку Г. Монастирського, що «система – це певна сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що характеризується цілісністю, ємерджентністю (наявність у будь-якої системи особливих властивостей, не властивих її підсистемам і блокам (*Уточнення з ін. джерела*) та стійкістю). З цієї позиції поняття «організація» відповідає поняттю «система». Проте поняття «організація» дещо ширше за поняття «система», оскільки відображає не тільки стан порядку, але і процеси впорядкування. Саме ця подвійність природи поняття «організація» робить його трактування набагато змістовнішим. Будь-яка система може

розглядатися як результат організаційних перетворень, що змінюють один її стан рівноваги іншим». Етап оновлення виховної системи якраз і є цим організаційним перетворенням (Монастирський, 2014).

Подані вище узагальнені тлумачення поняття «система» дають підстави перейти безпосередньо до уточнення поняття «виховна система».

Виховна система освітньої установи як феномен реальної дійсності і педагогічне поняття займає центральне місце в теорії і практиці виховних систем. У науковій літературі існує невелика кількість дефініцій, за допомогою яких дослідники намагаються відобразити сутність цього феномена по відношенню до вищої школи. Як правило, у дефініції не вдається дати повну сутнісну характеристику цього складного явища, тому в різних тлумаченнях поняття виділяються одна чи кілька найбільш істотних, з погляду дослідника, сторін виховної системи (Єрмаков, 2006).

Цілісність і динамічний характер становлення системи як цілого підкреслюються сучасною наукою в якості ведучих її характеристик. «Система – це цілісне утворення, що володіє новими якісними характеристиками, що не містяться в утворюючих його компонентах» (Афанасьєв, 1981).

Виховна система теж повинна володіти цілісними, інтегративними властивостями, завдяки яким виховання виконує свої функції в рішенні головної мети освіти – підготовки до життя. Можна погодитися з міркуваннями попередніх науковців, уточнивши, що виховна система закладу вищої освіти має багато спільного та відмінного із загальними тлумаченнями сутності цього поняття. Дійсно, виховна система динамічна, ієрархічна, цілісна, інтегративна, завжди відкрита.

Наступним аспектом категорії система, через який розкривається її зміст, є уявлення про розчленованість її на елементи. Як елементи системи можуть розглядатися виховні засоби, поєднання яких повинно забезпечити становлення особистості студента. Цінності в цій системі мають бути не тільки необхідними, але й достатніми.

Наголосимо, що ступінь цілісності системи визначається не тільки властивостями її елементів, але в першу чергу, властивостями її структури: залежність виховної системи (її функціонування, розвиток) від всебічного забезпечення цих процесів; обумовленість характером міжособистісних відносин серед учасників виховного процесу у ВНЗ; збалансованість, взаємозв'язок і взаємозумовленість елементів, компонентів, процесів, видів діяльності, системних утворень інших рівнів; цілісність і конкретність прояви зв'язків і відносин у виховній системі ВНЗ; реалізація всього комплексу функцій виховної системи ВНЗ і передусім таких, як

інтегративна, що синтезує, управлінська, проектує, що моделює; залежність від стійкості, міцності і надійності зв'язків і відносин у виховній системі закладу; єдність, взаємозв'язок і взаємозумовленість процесів становлення, функціонування та розвитку виховної системи; залежність виховної системи від цілісності структури та комплексності інтеграційних процесів; залежність функціонування, розвитку виховної системи від активації спільної діяльності у ВНЗ та ін. (Управління закладом, електронний ресурс).

Здійснюючи аналіз поняття «виховна система», необхідно враховувати діагностику розвитку особистості, студентського і педагогічного колективів; формування й обґрунтування мети виховного процесу; організацію життєдіяльності співтовариства студентів і педагогів, максимально сприятливої для самореалізації і самоствердження особистості студента, педагога; інтеграція зусиль суб'єктів виховного процесу; створення в освітній установі розвиваючого середовища, морально сприятливого та емоційно насиченого; здійснення науково обґрунтованого аналізу сформованої соціально-педагогічної ситуації, отриманих результатів виховної діяльності.

Уточнюючи дефініцію «виховна система», варто звернути увагу на систему педагогічну – «сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості з заданими якостями. Структурні елементи системи: суб'єкти і об'єкти, цілі, зміст, форми, засоби навчання і виховання. Система може бути у масштабах країни, окремої освітньої установи, у межах навчального предмета, діяльності окремого викладача» (авторські) (Коджаспірова, с. 309).

Дефініція «виховна система» тісно пов'язана з поняттям «виховання».

Нам імпонує узагальнене тлумачення поняття «виховання» І. Зимньою (2006) – це «безпосередній або опосередкований, прямий (директивний), або непрямий (індирективний) цілеспрямований педагогічний вплив на того, хто навчається, через створення певних умов, які сприяють його само актуалізації та соціалізації (Зимня, 2006, с. 69).

Аналіз довідкової літератури та праць вітчизняних і зарубіжних учених дає можливість подати тлумачення змісту поняття «виховна система» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Зміст поняття «виховна система» в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених

ПІБ, інше джерело	Тлумачення дефініції «виховна система»
1	2
Л. Новікова (2000, 1993)	Виховна система – це цілісний соціальний організм, який функціонує за умови взаємодії основних компонентів виховання (суб'єкти, цілі, зміст і способи діяльності, відносини) і володіє такими інтегративними характеристиками, як образ життя колективу, його психологічний клімат
Ю. Сокольников (1977)	Виховна система існує як відносно самостійне об'єднання людей, що мають певну організацію; необхідними компонентами є вихователі і вихованці, а також засоби виховання; у процесі свого функціонування вона породжує цілеспрямований виховний процес; суспільне призначення виховної системи – підготовка молоді до життя та праці, забезпечення наступності поколінь у процесі розвитку суспільства
За В. Караковським (1992)	Виховна система – це цілісна педагогічна концепція «Мішкола»; інтеграція педагогічних впливів; комунарська методика; високий рівень неформальних міжособистісних стосунків; творчість; взаємодія з наукою
О. Макарова, Л. Молоканова (2009)	Виховна система виступає як основна умова для ефективного соціального виховання, тобто створення умов для ефективного розвитку і ціннісних орієнтацій членів організації. Виховна система військового ВНЗ, як соціально-педагогічний феномен, може розглядатися у вигляді органічної єдності трьох гетерогенних компонентів: ціннісно-сміслового, суб'єктного, життєдіяльності та взаємодій, що характеризують суб'єкти виховної системи, їх ціннісно-сміслові характеристики і взаємодії, в ході яких ці характеристики засвоюються
Ю. Ленюв (2009)	Виховна система – складне, специфічне багатосередовищне, багатомірне, багатофункціональне, соціальне і цілісне утворення, у межах якого є інтегрування багатьох компонентів і елементів, узгоджене функціонування яких дозволяє моделювати (проектувати) різні системні утворення (система виховання), виховний процес), створювати умови щодо ефективного формування і розвитку особистості курсанта (слухача), курсантських і слухачьких колективів, а також якісно вирішувати задачі з навчання і професійної підготовки у військовому ВНЗ

Продовження табл. 1

1	2
І. Єрмаков(2006)	Виховна система – це упорядкована цілісна система компонентів, взаємодія й інтеграція яких сприяє цілеспрямованому та ефективному розвитку учнів закладу освіти
За В. Караковським, Л. Новиковою, Н. Селивановою (1996)	Виховна система – це комплекс взаємопов'язаних компонентів, що розвивається в часі і просторі: цілей, заради яких система створюється; спільної діяльності людей, її регулюючих; самих людей, як суб'єктів цієї діяльності; освоєної ними середовища; відносин, що виникають між учасниками діяльності; управління, що забезпечує життєздатність і розвиток виховної системи, тобто коли весь спосіб життя освітньої установи стає постійно діючим фактором виховання
Л. Белова (2005)	Виховна система – педагогічне забезпечення розвитку особистості, упорядкована цілісна сукупність компонентів, взаємодія й інтеграція яких визначає здатність навчального закладу цілеспрямовано й ефективно розвивати особистість

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснивши структурно-семантичний аналіз поняття «система», «виховна система», можна переходити до компонентного аналізу поняття «виховна система» закладу вищої освіти, що допоможе виявити особливості її на етапі оновлення, а також визначити це поняття відповідно до завдання дослідження.

Література

- Афанасьев В. Г. Общество: системность, познание и управление. Москва, 1981. С. 18–19.
- Белова Л. О. Виховна система сучасного ВНЗ: соціологічні аспекти аналізу : дис. ... д-ра соц. наук : 22.00.04 / Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія». Харків, 2005.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські береги, 2012. 192 с.
- Дубасенюк О. А. Розвиток системних досліджень у науковому знанні : історія, досвід, перспективи. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. С. 12–28.

- Єрмаков І. Г. Виховання життєтворчості : моделі виховних систем. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 224 с.
- Зимняя И. А. Стратегия воспитания: возможности и реальность. *Знание. Понимание. Умение*. 2006. № 1. С. 67–74.
- Караковский В. А., Новикова Л. И., Селиванова Н. Л. Воспитание? Воспитание. Воспитание! Теория и практика школьных воспитательных систем. Москва : Новая школа, 1996. 160 с.
- Караковский, В. А. Воспитательная система школы: педагогические идеи и опыт формирования. Москва : МГУ «Новая школа», 1992. 125 с.
- Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «Мар Т»; Ростов н/Д : Издательский центр «Мар Т», 2005. 448 с.
- Ленев Ю. А. Воспитательная система высшего военного учебного заведения. Монография. Москва : ВУ МО РФ, 2009. 193 с.
- Макарова Л. Н., Молоканова Е. А. Количественный анализ эффективности развития воспитательной системы вуза. *Вестник ТГУ*. 2009. Т. 14. Вып. 3. С. 634–627.
- Монастирський Г. Л. Теорія організації : підруч. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 288 с.
- Нестеренко А. С. Фінансова система України як частина міжнародної фінансової системи в умовах світової фінансово-економічної кризи. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. (м. Одеса, 2011 р.) / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) [та ін.]. Одеса : Юрид. літ., 2011. – Вип. 62. С. 152–159.
- Новикова Л.И. Воспитание как педагогическая категория. *Педагогика*. 2000. № 6. С. 28–35.
- Новикова Л.И. Теория и практика воспитательных систем. Москва : Знание, 1993. Кн. 1. 143 с.
- Ожегов С.И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеологических выражений / Рос. акад. наук, Ин-т рус. языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. Москва : Азбуковник, 1999. 944 с.
- Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків : Вид-во «Ранок», 2014. 547 с.
- Управління розвитком виховної системи ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації (на прикладі Старобільського обласного медичного училища) URL : <https://uchil.net/?cm=156868>
- Философский словарь / И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба. Київ : А.С.К., 2006. 1056 с.
- Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

References

- Afanasev, V. G. (1981). *Obshchestvo: sistemnost', poznanie i upravlenie [Society: systemacy, knowledge and management]*, 18–19. (rus)

2. Bielova, L. O. *Vykhovna systema suchasnoho VNZ: sotsiologichni aspekty analizu* [Educational system of modern high school: sociological aspects of analysis]. (Doctor's of Sociological Sciences Thesis). Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy», Kharkiv (ukr).
3. Busel, V. T. (Ed.) (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language] (z dod. i dopov.). Kyiv: VTF «Perun» (ukr).
4. Honcharenko, S. U. (2012). *Pedahohichni zakony, zakonomirnosti, pryntsypy. Suchasne tlumachennia* [Pedagogical laws, regularities, principles. Modern interpretation]. Rivne: Volynski oberehy (ukr).
5. Dubaseniuk, O. A. (Ed.) (2015). *Rozvytok systemnykh doslidzhen u naukovomu znanni: istoriia, dosvid, perspektyvy* [Development of systematic research in scientific knowledge: history, experience, perspectives]. *Profesiina pedahohichna osvita: systemni doslidzhennia: monohrafiia*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka, 12–28 (ukr).
6. Iermakov, I. H. (2006). *Vykhovannia zhyttietvorchosti: modeli vykhovnykh system* [Education for Life Creativity: Models of Educational Systems]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osнова» (ukr).
7. Zimnyaya, I. A. (2006). *Strategiya vospitaniya: vozmozhnosti i real'nost'* [Strategy of Education: Opportunities and Reality]. *Znanye. Ponymanye. Umenye*, # 1, 67–74 (rus).
8. Karakovskiy, V. A., Novikova, L. I., & Selivanova, H. L. (1996). *Vospitanie? Vospitanie. Vospitanie! Teoriya i praktika shkol'nykh vospitatel'nykh sistem* [Upbringing? Upbringing. Upbringing! Theory and Practice of school educational systems]. Moskva: Novaia shkola (rus).
9. Karakovskiy, V. A. (1992). *Vospitatel'naya sistema shkoly: pedagogicheskie idei i opyt formirovaniya* [Educational system of the school: pedagogical ideas and experience of formation]. Moskva: MGU «Novaya shkola» (rus).
10. Kodzhaspirova, G. M., & Kodzhaspirov, A. Yu. (2005). *Slovar' po pedagogike* [Dictionary of Pedagogy]. Moscow: IKTs «Mar T»; Rostov n/D: Izdatel'skiy tsentr «Mar T» (rus).
11. Lenev, Yu. A. (2009). *Vospitatel'naya sistema vysshego voennogo uchebnogo zavedeniya* [The educational system of the higher military educational institution]: monograph. Moscow: VU MO RF (rus).
12. Makarova, L.N., & Molokanova, E. A. (2009). *Kolichestvennyy analiz effektivnosti razvitiya vospitatel'noy systemy vuza*. *Vestnik TGU, Vol. 14, # 3*, 634–627 (rus).
13. Monastyrskiy, H. L. (2014). *Teoriia orhanizatsii* [Theory of Education]: textbook. Ternopil: TNEU (ukr).
14. Nesterenko, A. S. (2011). *Finansova systema Ukrainy yak chastyna mizhnarodnoi finansovoi systemy v umovakh svitovoi finansovo-ekonomichnoi kryzy* [Finansova systema Ukrainy yak chastyna mizhnarodnoi finansovoi systemy v umovakh svitovoi finansovo-ekonomichnoi kryzy]. *Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. pr.* (Odesa, 2011) / Edited by S.V. Kivalov [et al] ; Odessa: Yuryd. lit., # 62, 152–159 (ukr).

15. Novikova, L. I. (2000). *Vospitanie kak pedagogicheskaya kategoriya* [Education as a pedagogical category]. *Pedagogika*, #6, 28–35 (rus).
16. Novikova, L. I. (1993). *Teoriya i praktika vospitatel'nykh sistem* [Theory and practice of educational systems]. Book 1. Moscow: Znanie, 1993 (rus).
17. Ozhegov, S. I., & Shvedova, N. Yu. (1999). *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka: 80 000 slov i frazeologicheskikh vyrazheniy* [Explanatory Dictionary of the Russian language: 80 000 words and phraseological expressions] / Russian Academy of Sciences, V. V. Vinogradov Institute of the Russian Language, 4-th ed., ad. Moscow: Azbukovnik (rus).
18. Ponomarova, H. F. (2014). *Vykhovannia maibutnoho pedahoha: teoriia i praktyka* [Educating the future teacher: theory and practice]: monograph. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» (ukr).
19. *Upravlinnia rozvytkom vykhovnoi systemy VNZ I-II rivniv akredytatsii (na prykladi Starobils'koho oblasnoho medychnoho uchyl'nyshcha)* [Management of the development of the educational system of higher educational institutions of the I-II levels of accreditation (on the example of the Starobilsk Regional Medical School)]. Retrieved from <https://uchil.net/?cm=156868> (ukr)
20. Andrushchenko, I. V., Vusatyuk, O. A., Linetskiy, S. V., & Shuba, A. V. (2006). *Filosofskiy slovar'* [Philosophical dictionary]. Kiev: A.S.K. (rus).
21. Shynkaruk, V. I. (Ed.) (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Abrys (ukr).

ОБНОВЛЕНИЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ЗАВЕДЕНИЯ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СТРУКТУРНО- СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ БАЗОВЫХ ПОНЯТИЙ

О. П. Лучанинова

В статье представлен структурно-семантический анализ базовых понятий исследования воспитательной системы учреждения высшего технического образования на этапе ее обновления. Воспитательная система должна обладать целостными, интегративными свойствами, благодаря которым воспитание выполняет свои функции в решении главной цели образования – подготовки к жизни. Каждая система имеет свои свойства и функционирует, достигая поставленной цели. В педагогике отсутствует единый концептуальный подход ученых к изучению этого педагогического явления. В связи с этим возникает необходимость в уточнении понятийного аппарата, четком определении этого термина в процессе его практического применения. Осуществленные автором результаты аспектного анализа отечественной научной литературы свидетельствуют, что теоретическое обоснование воспитательного процесса в учреждении высшего технического образования раскрыто на достаточном уровне, а целостное теоретическое обоснование функционирования и обновления воспитательной системы современного учреждения высшего технического образования в Украине еще только набирает обороты. Автор установил с

помощью толкового словаря, словарей по философии, педагогики, словаря научных терминов, современного украинского языка и других, монографий и исследований по педагогике высшей школы определенное семантическое поле для уточнения сущности, структуры, характеристики основных дефиниций исследования.

Автор опирается на научную категорию «система», которая толкуется в педагогической, справочной литературе и научных исследованиях; подает содержание понятия «воспитательная система», обобщенное толкование понятия «воспитание» в научных трудах отечественных и зарубежных ученых. Раскрыто понятие «система», «воспитательная система», «воспитание» как родовое понятие; «воспитательная работа», «воспитательное пространство», «система воспитания», «субъекты воспитательной системы» как ключевые понятия. Как элементы системы могут рассматриваться воспитательные средства, сочетание которых должно обеспечить становление личности студента. Ценности в этой системе должны быть не только необходимыми, но и достаточными. Подается содержание понятия «воспитательная система» в научных трудах отечественных и зарубежных ученых.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, система, воспитательная система, структурно-семантический анализ, система воспитания, субъекты воспитательной системы.

UPDATING OF THE EDUCATIONAL SYSTEM OF INSTITUTIONS OF HIGHER TECHNICAL EDUCATION: STRUCTURAL-SEMANTIC ANALYSIS OF BASIC CONCEPTS

O. P. Luchaninova

The paper presents structural and semantic analysis of the basic research concepts of the educational system of institutions of higher technical education at the stage of its renovation. The educational system should have integral, integrative properties, through which upbringing fulfills its functions in the solution of the main goal of education – preparation for a life. Each system has its own properties and its functions, achieving its goal. In pedagogy there is no single conceptual approach of scientists to the study of this pedagogical phenomenon. In this regard, there is a need to clarify the conceptual apparatus, and to formulate a clear definition of this term in the process of its practical application. The results of the aspect analysis of domestic scientific literature carried out by the author show that the theoretical justification of the educational process at the institutions of higher technical education has been disclosed at a sufficient level, and the integral theoretical grounds for the functioning and updating of the educational system of modern institutions of higher technical education in Ukraine is only starting to develop. The author defined a definite semantic field for clarifying the essence, structure, and characteristics of the main definitions of the research with the help of the defining dictionary, science vocabularies, pedagogy, the dictionary of modern Ukrainian language and other monographs and research on the higher school pedagogy.

The author relies on the scientific category «system», which has been interpreted in pedagogical and reference literature and scientific research; submits the content of the notion of «educational system», a generalized interpretation of the notion of «education» in the scientific works of domestic and foreign scientists. The notion of «system», «educational system», «education» as generic concepts as well as «educational work», «educational space», «system of education», «subjects of the educational system» as key notions have been disclosed.

Educational means whose combination is to provide the formation of the students' personality can be considered as elements of the system. Values in this system should be not only essential, but also sufficient. The content of the notion «educational system» in the works of domestic and foreign scholars has been represented. Structural and semantic analysis of the notion of «educational system» allows to transfer to a component analysis of this notion and will help to identify its features at the stage of renovation.

Key words: Higher educational institutions, system, educational system, structural and semantic analysis, system of upbringing, subjects of the educational system.

Лучанінова Ольга Петрівна – доктор пед. наук, професор кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України (Дніпро, Україна) E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

Luchaninova Olha Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Engineering Education of the National Metallurgical Academy of Ukraine (Dnipro, Ukraine). E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com